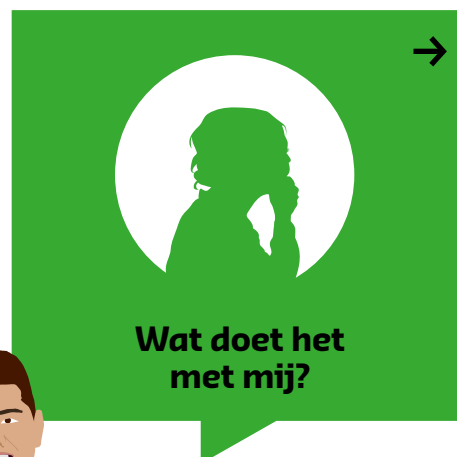
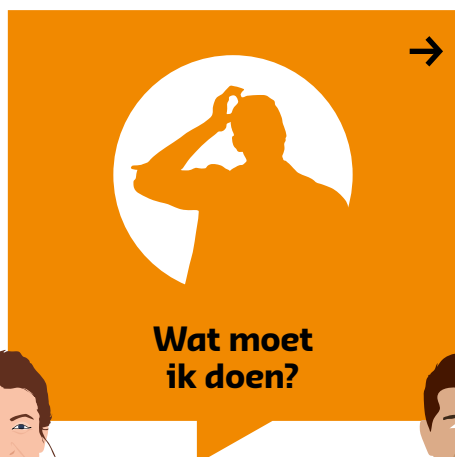

OUDERENMISHANDELING

Wat kan ik als vrijwilliger doen?

Vrijwilligers komen veel en regelmatig langs bij ouderen. Ze zien en horen veel. Wat moet je doen als vrijwilliger als je opeens zorgen maakt?

WAT IS OUDERENMISHANDELING?

Uit onderzoek (2018)¹ blijkt dat 1 op de 20 thuiswonende ouderen te maken krijgt met ouderenmishandeling. Ouderenmishandeling kan bewust of onbewust plaatsvinden. Naasten van ouderen of mensen die mantelzorg verlenen kunnen ouderen moedwillig oplichten, pesten, of een klap geven. Maar sommige vormen van ouderenmishandeling gebeuren per ongeluk, zonder opzet of door overbelasting.

Ouderenmishandeling is een vorm van huiselijk geweld. Het onderscheidt zich van huiselijk geweld door een aantal specifieke kenmerken. Met het ouder worden neemt de hulpbehoefte en kwetsbaarheid toe. Door ziekte en soms optredende karakterverandering kan een oudere ander gedrag vertonen. Het Nederlandse zorgsysteem stimuleert daarbij dat ouderen langer zelfstandig wonen. Als dat steeds moeilijker wordt, zijn ze afhankelijk van de goede zorgen van familie, vrienden en/of bekenden. Dat wordt mantelzorg genoemd. De afhankelijke en kwetsbare relatie van de oudere met de mantelzorger kan uit balans raken. Dat kan door allerlei factoren worden veroorzaakt, zoals onkunde, onmacht, oververmoeidheid of onwetendheid. Als mantelzorg uit balans raakt, kan goede zorg omslaan in schadelijke zorg. Dat wordt ontspoorde mantelzorg genoemd. Vrijheid, privacy en zelfbeschikking worden vaak genoemd als rechten die in het geding komen bij ouderenmishandeling. Maar ook het recht op geestelijke en lichamelijke integriteit en het recht op zorg kunnen gevaar lopen.

Er worden vijf vormen² van ouderenmishandeling³ onderscheiden:

1. LICHAAMELIJKE MISHANDELING

Lichamelijke mishandeling gaat om slaan of schoppen, maar soms ook om knijpen, de mond afplakken, aan de haren trekken of verbranden. Soms worden ouderen vastgebonden aan een stoel of bed. Een minder zichtbare vorm van lichamelijke mishandeling is het geven van te weinig of juist te veel medicijnen (bijvoorbeeld slaapmiddelen).

2. PSYCHISCHE MISHANDELING

Psychische mishandeling gaat om treiteren, pesten en sarren, het uiten van dreigementen of schelden. Ook het vernederen, het zelfvertrouwen ondermijnen en het psychisch onder druk zetten vallen onder psychische mishandeling.

1 [Aard en omvang ouderenmishandeling](#) (Regioplan, 2018)

2 [Rijksoverheid](#) (2020)

3 [Vrijwilligers tegen ouderenmishandeling](#) (Verwey-Jonker Instituut, 2015)

3. VERWAARLOZING

Verwaarlozing (niet zorgen voor een oudere) kan lichamelijke of psychische verwaarlozing zijn. Onder lichamelijke verwaarlozing verstaan we situaties waarin er niet voldoende voedsel en drinken aanwezig is, of onvoldoende persoonlijke of huishoudelijke hygiëne. Van psychische verwaarlozing is sprake wanneer de geestelijke behoeften van ouderen worden genegeerd, zoals de behoefte aan aandacht, liefde, emotionele zorg en respect.

4. FINANCIËEL MISBRUIK

Bij deze vorm van ouderenmishandeling gaat het om het wegnemen of profiteren van bezittingen van de oudere. Te denken valt aan diefstal van geld (bijvoorbeeld met een bankpas voor zichzelf pinnen), juwelen en andere waardevolle spullen, aan verkoop of gebruik van eigendommen zonder toestemming van de oudere en aan afpersing en gedwongen testamentverandering. Ook gaat het hier om het misbruiken van zorg-gelden.

5. SEKSUEEL MISBRUIK

Bij seksueel misbruik gaat het om het verrichten van seksuele handelingen met of in het bijzijn van de oudere tegen de wens van de oudere. Ouderen kunnen het slachtoffer zijn van onder meer exhibitionisme, betasten van het lichaam en verkrachting.

Ouderenmishandeling komt voor in alle lagen en bevolkingsgroepen. Je kunt het bijvoorbeeld tegenkomen bij hoog opgeleide mensen die in een groot huis in een goede buurt wonen. Of bij mensen die laagopgeleid zijn en kleinbehuisd.

Ouderen die afhankelijk zijn van zorg, lopen meer risico op mishandeling. Dat geldt ook voor mensen die weinig contact hebben met de buitenwereld. Ook plotselinge veranderingen zoals een verhuizing of de dood van een geliefd persoon kunnen een oudere kwetsbaarder maken voor verschillende soorten misbruik.

Veel ouderen hebben geen inzicht in ziekte. Ze hebben dus niet helemaal in de gaten dat ze veel niet meer zelf kunnen. Het kan ook zijn dat ze het eigenlijk wel weten, maar het niet willen toegeven en daardoor opstandig worden. Dat maakt het voor een mantelzorger extra lastig, waardoor de kans groter is dat deze overbelast raakt en uit onmacht of frustratie tot mishandeling overgaat.

Psychische mishandeling zoals herhaaldelijk bedreigen, beledigen of uitschelden is vaak een gevolg van ontspoorde mantelzorg. Hierbij is dus geen sprake van kwade opzet, maar van overbelasting, onmacht, onkunde of onwetendheid. De mishandeling is dan eigenlijk ook een noodkreet van de mantelzorger.

Mensen die van anderen afhankelijk zijn voor hulp bij de administratie, eenzaam zijn of een klein netwerk hebben, lopen een grotere kans op financieel misbruik.

Ouderen die onjuist behandeld worden door iemand dichtbij hen, nemen het vaak voor de ander op. Het is goed mogelijk dat een oudere wel het gevoel heeft dat er iets niet klopt. Maar soms hebben ze helemaal niet in de gaten dat er iets niet in orde is. Of ze willen niet geloven dat hun familie of andere naaste dit soort dingen doet. Zorg dat je weet waar je in je organisatie terecht kunt met een niet-pluis gevoel. Vaak is dat een coördinator, aandachtsfunctionaris of maatschappelijk werker. Als je organisatie daar niemand voor heeft, of wanneer je niet aangesloten bent bij een vrijwilligersorganisatie, dan kun je terecht bij Veilig Thuis voor anoniem advies.

WAT ZIJN SIGNALEN VAN OUDERENMISHANDELING?

FYSIEK

blauwe plekken, schrammen, snij-, schaaf- of brandwonden, zwellingen, striemen op het lichaam, versuffing en apathie.

PSYCHISCH

onverklaarbare angst, woede en/of verdriet, verwardheid, schuchterheid, weinig reactie, wantrouwen, slaap- en/of eetproblemen. Maar ook: deuren zijn op slot, overname van zaken die iemand best zelf kan, geen toegang van vrienden of bekenden, geen privacy bij bezoek.

VERWAARLOZING

ondervoeding, uitdroging, slechte hygiëne, doorliggen of andere onverzorgde wonden, vervuiling van zichzelf en/of kleding en/of huis, onvoldoende eten en drinken in huis, lichamelijke achteruitgang, plotselinge vermagering, depressie, frustratie, apathie, verdriet en wanhoop.

FINANCIËEL

plotselinge of onverklaarbare geldopnames bij de bank, verdwijnen van waardevolle spullen uit huis, onverklaarbaar tekort aan geld, ontstaan van schulden, huurachterstand, grote belangstelling van familie voor geld of bezittingen van de oudere, weigeren van informatie over financiële situatie.

SEKSUEEL

beschadigingen of irritaties aan genitaliën of anus, terugkerende genitale of anale infecties, bloedvlekken in kleding of beddengoed, moeite met zitten of lopen, geslachtsziekten, hevige onrust bij het (ont-) kleden of wassen, veelvuldig seksueel getinte gesprekken voeren.

WAAR MOET IK AAN DENKEN BIJ OUDERENMISHANDELING?

Hieronder lees je een aantal voorbeelden van ouderenmishandeling.

Meneer de Jong: “Er verdwijnt wel veel geld van mijn rekening wanneer ik mijn nicht boodschappen laat doen. Toen ik de boodschappen nog zelf deed was het allemaal veel goedkoper. Maar ja, wat weet ik nog van de huidige prijzen in de supermarkt. Ik mag blij zijn dat ze mij komt helpen.”

Mevrouw El Hassani: “Ik wil graag iedere week op bezoek bij mijn zus. Omdat ik oud ben en niet meer zelfstandig een uur met de trein kan reizen, moet ik gebracht worden. Maar niemand brengt mij. Mijn wens geldt hier niet. Ik krijg te horen: ‘Zeur niet zo, oud mens’. Als ik toch blijf vragen, dan krijg ik een klap. Het komt er op neer, dat ik nooit ga.”

Meneer Franssen: “Mijn vrouw is beginnend dementerend. Ze gaat door het huis dwalen als ik even niet oplet. En ze loopt het gevaar naar buiten te gaan of van de trap te vallen of zich te bezeeren. Ik bind haar daarom altijd een paar uur per dag zachtjes vast op haar stoel.”

Mevrouw Franssen: “Ik snap niet waarom ik elke dag op mijn stoel moet blijven zitten. Als er zomaar iemand binnenkomt, moet ik thee kunnen zetten. Ik vind het gevaarlijk.”

Meneer Kowalczyk: “Ik weet niet wat er met mijn dochter aan de hand is. Ze is voortdurend onaardig, ze snauwt en luistert niet naar wat ik te zeggen heb. Het lijkt alsof ze denkt dat ik niets meer zelf kan bepalen. Als we met de arts praten, mag ik ook niets zeggen. Zij wil alles bepalen. Maar het is toch mijn leven?”

Dochter Kowalczyk: “Mijn vader overziet niet de consequenties van zijn keuzes. Het lijkt alsof hij nog heel veel kan. Maar als dochter zie ik dat hij verkeerde keuzes gaat maken, zoals de buurman geld lenen, aan de arts om medicijnen vragen voor klachten die hij niet heeft. Mijn vader vindt dat ik betuttel, dat ik hem niet serieus neem. Ik vind dat onzin.”

WAT ZEGT DE WET?

HUISELIJK GEWELD⁴

Huiselijk geweld – en daarmee ook ouderenmishandeling - is een verzamelnaam voor meerdere strafbare feiten die zich binnen de huiselijke kring afspelen. Voorbeelden van strafbare feiten zijn lichamelijke geweld, seksueel geweld, belaging, bedreiging en vernielingen.

DE WET MELDCODE⁵

De wet meldcode geldt niet voor vrijwilligers. Maar wel voor professionals. De meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling verplicht professionals te handelen bij huiselijk geweld en kindermishandeling. De verplichting geldt voor: (jeugd)gezondheidszorg, jeugdzorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning en justitie (én vrijgevestigde beroepskrachten in de individuele gezondheidszorg). In de meldcode zijn 5 stappen beschreven die professionals moeten doorlopen voordat ze een melding maken. Melden betekent dat de professional Veilig Thuis informeert over (een vermoeden van) huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis beoordeelt de veiligheid en zorgt ervoor dat de juiste hulp georganiseerd wordt. Ook kan Veilig Thuis een onderzoek starten als er meer informatie nodig is om een goed beeld te krijgen van de veiligheid.

VEILIG THUIS

Veilig Thuis is de organisatie waar iedereen terecht kan voor (anoniem) advies en voor het melden (van vermoedens) van huiselijk geweld en kindermishandeling. Veilig Thuis werkt regionaal. Zie voor meer informatie over Veilig Thuis: www.veiligthuis.nl

4 Openbaar Ministerie (2020)

5 ⁵ [Rijksoverheid](#) (2020)

WAT MOET IK DOEN?

Als vrijwilliger weet je veel over de ouderen waar je contact mee hebt. Je ziet veel, je hoort veel en misschien vertelt de oudere veel aan jou over wat hem of haar dwars zit. Soms ben jij de eerste die opmerkt dat er iets aan de hand is. Wat moet je dan doen als je één van de signalen herkent?

Als je één van de signalen herkent, betekent dat niet direct dat er sprake is van ouderenmishandeling. Maar, het betekent misschien wel dat je je zorgen begint te maken. Schrijf in ieder geval voor jezelf op wat je ziet. Dat helpt om er over na te denken en er straks over in gesprek te gaan.

VUISTREGEL 1

De eerste vuistregel, als je je zorgen maakt, is dat je er nooit alleen mee moet blijven lopen.

Als het bij je rol als vrijwilliger past - en je hebt een goed contact met de oudere -, dan is een praatje maken, als je alleen bent met de oudere, een goed idee. Doe het wel alleen als je alleen bent met de oudere. Laat merken dat je geïnteresseerd bent in hoe het met hem of haar gaat. Zo weet de oudere dat iemand hem of haar ziet en dat hij of zij niet alleen is. Stel daarna voorzichtig een open vraag. Zo geef je iemand de gelegenheid om te vertellen hoe het écht met iemand gaat.

Het kan natuurlijk dat iemand er niet over wil praten. Veel slachtoffers voelen zich schuldig en schamen zich enorm. Als iemand het gesprek uit de weg gaat, betekent dat nog niet dat er niks aan de hand is.

Als een praatje maken geen optie is, kijk dan met wie je wèl kunt praten, bijvoorbeeld met iemand uit het verpleeghuis of met een vriend van de familie of een familielid. Je bent vast niet de enige die de oudere kent. Praat met elkaar over je zorgen, want samen weet je vaak meer. Als je met onbekenden van de oudere praat, dan mag je geen privacy gegevens geven. Dat betekent dat je niet de naam of het adres kunt noemen.

VUISTREGEL 2

De tweede vuistregel, als je je zorgen maakt, is dat je contact opneemt met een professional. Dat is bijvoorbeeld de vrijwilligerscoördinator van jouw organisatie of een bestuurslid van de organisatie. Maar natuurlijk kan je ook contact opnemen met Veilig Thuis. Daar kan je advies vragen. Ook anoniem.

Het is belangrijk dat je goed aan de professional kunt vertellen wat je zorgen zijn. Wat heb je daadwerkelijk gezien? En gehoord? Maar ook, wat heb je gedacht of gevoeld? Bij het bespreken van je zorgen is het heel belangrijk om een onderscheid te maken tussen feiten, dus dat wat je daadwerkelijk hebt gezien of gehoord, en gedachten en gevoelens. De professional is verplicht te handelen bij (een vermoeden van) ouderenmishandeling.

Als er geen professional is, dan neem je contact op met Veilig Thuis. Veilig Thuis is altijd bereikbaar via telefoon en chat. De medewerkers weten veel over mishandeling. Als jij de situatie van de oudere beschrijft, kunnen zij je advies geven. Als Veilig Thuis je adviseert om een melding te doen, dan moet je je naam en de gegevens van de oudere vertellen.

Je rol als vrijwilliger is beperkt. Je bent tenslotte geen hulpverlener. Daarom is het belangrijk dat als je je zorgen maakt, je jouw zorgen deelt met een professional. Blijf er niet alleen mee rondlopen.

TIPS VOOR EEN GESPREK:

- Oordeel niet over de familie. Mensen zijn loyaal en ouderen zullen niet snel negatief doen over mensen waar zij erg afhankelijk van zijn.
- Slachtoffers van ouderenmishandeling hebben vaak het idee dat ze het er zelf naar gemaakt hebben, schamen zich of willen niemand tot last zijn. Ze kunnen ook bang zijn om in de steek gelaten te worden. Daarom vragen ze niet zelf om hulp en wijzen ze aangeboden hulp soms zelfs af.
- Besteed rustig tijd aan het uitleggen waarom je denkt dat er meer hulp nodig is en doe niets buiten de betrokkene(n) om. Vertel het aan de betrokkene wanneer jij in gesprek gaat met iemand anders over jouw zorgen.
- Vraag door als je iets hoort of ziet dat anders is dan anders. Dat kunnen kleine dingen zijn, zoals een lege koelkast of het ontbreken van een koekje bij de koffie.
- Wees voorzichtig met beschuldigingen, maar ga samen op zoek naar feiten.
- Geef mensen de tijd om nieuwe inzichten te verwerken.
- Je kunt voorstellen om samen naar de bank te gaan om uit te zoeken wat er aan de hand is.

WAT DOET HET MET MIJ?

Uit de praktijk weten we dat het best impact heeft om je zorgen bij een professional uit te spreken. Als er een melding gemaakt moet worden bij Veilig Thuis, kan de twijfel toeslaan. Heb ik het wel goed gezien? Wie ben ik om eraan bij te dragen dat er een melding wordt gemaakt? Doe ik iemand daarmee niet te kort? Kan ik zomaar iemand beschuldigen? Tegelijkertijd maken veel vrijwilligers zich ook veel zorgen. Ze vragen zich af of de oudere wel alleen thuis kan blijven. Moeten ze niet meer doen? Kan het niet gewoon gestopt worden? Ze voelen zich wanhopig of onmachtig.

Het is goed om je te realiseren dat deze gevoelens heel gewoon zijn en erbij horen. Iedereen vindt dit moeilijk. Het is goed om je te realiseren dat niets doen geen optie is. Daarmee help je de oudere niet. Voorkomen dat het erger wordt en eraan bijdragen dat er iets verandert, betekent dat je iets moet doen. Niet alleen de oudere heeft hulp nodig. Maar ook de mensen erom heen. Als er sprake is van overbelasting en ontspoorde mantelzorg, dan zijn er veel mogelijkheden om de mantelzorg te ontlasten. Zo wordt én de oudere én de mantelzorg geholpen. Het is belangrijk om er met iemand over te praten. Dat kan een professional zijn, maar ook iemand uit je omgeving, bijvoorbeeld een collega-vrijwilliger.

Als je met een collega-vrijwilliger over je zorgen wilt praten, dan moet dat anoniem. Je kan niet de naam van de oudere noemen, of een beschrijving van de oudere geven waardoor de oudere herkenbaar is. Als je met een professional over je zorgen wilt praten, dan heeft de organisatie geregeld hoe zij met de privacy van betrokkenen omgaat. Hier kan je altijd naar vragen.

Het is ook goed om je te realiseren dat een melding bij Veilig Thuis altijd tot doel heeft om de ouderemishandeling te stoppen.

MEER WETEN?

Meer informatie over de aanpak van ouderenmishandeling kunt u vinden onder verschillende websites. Hieronder vindt u een overzicht:

CIJFERS OUDERENMISHANDELING

- [Factsheet ouderenmishandeling](#)
- [Aard en omvang ouderenmishandeling](#)

PREVENTIE

- Serious game voor preventie van ouderenmishandeling 'wie helpt?'. Game van de Brabantse zorgorganisatie [Tante Louise](#), die als doel heeft het grote publiek bewust te maken van de vele gezichten van ouderenmishandeling. Van fysiek geweld tot financiële uitbuiting, van treiteren of beledigen tot verwaarlozing of zelfs seksueel misbruik.

WAT KAN IK DOEN?

- [Ouderenmishandeling voor vrijwilligers](#)
- [Ik vermoed ouderenmishandeling](#)
- [Ouderenmishandeling op de kaart](#)
- [Online training Veilig Ouder Worden voor vrijwilligers](#)

FINANCIËEL MISBRUIK

- [Lokale Allianties tegen financieel misbruik](#)

ONTSPORDE MANTELZORG

- Kijk op de website www.movisie.nl voor informatie over informele zorg, respijtzorg, jonge mantelzorgers en intensieve mantelzorg.
- Kijk voor ondersteuning van zwaar belaste mantelzorgers: [vervangende zorg](#)
- Voor begeleiding van families vindt u informatie op: www.expertisecentrumfamiliezorg.nl
- Informatie over de methode [Maatjes voor mantelzorgers is](#) voor welzijnsorganisaties en steunpunten mantelzorg die willen werken met maatjes voor mantelzorgers.

